

BEZGEK

Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi
Journal of Teaching Turkish Language to
Foreigners

Araştırma Makalesi

Cilt 3 (2024) Sayı 4 298-308

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Askerî Komutlar

Military Commands in Teaching Turkish as a Foreign Language

Utku Işık¹

Işık, U. (2024). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde askerî komutlar. *Bezgek Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi*, 3(4), 298-308. <http://dx.doi.org/10.56987/bezgek.1577985>

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 02.11.2024
Kabul Tarihi: 13.11.2024
Yayın Tarihi: 15.12.2024

Anahtar Sözcükler

Özel amaçlı dil öğretimi
Mesleki Türkçe
Askerî komutlar
Yabancı dil olarak Türkçe
Öğretiminde askerî
komutlar

Article Info

Received: 02.11.2024
Accepted: 13.11.2024
Published: 15.12.2024

Keywords

Teaching language for
specific purposes
Professional Turkish
Military commands
Military commands in
Turkish as a foreign
Language teaching

Öz

Misafir askerî personel ve öğrencilerin, genel Türkçeyi öğreniminin yanı sıra Türkçe askerî terimleri, özellikle Türkiye’de Türkçe öğrenenlerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları komut ifadelerini hazırbulunuşluk seviyelerine göre öğrenmeleri büyük önem arz etmektedir. Bu durum mesleki Türkçeyi öğrenmenin yanı sıra eğitim sürecinde ast ve üst ilişkilerinde de farkında olmaları gereken bir alanı oluşturmaktadır. Askerî komutların özel amaçlı Türkçe öğretimi kapsamında misafir askerî personel ve öğrencilere öğretilmesini konu alan bu çalışmada komutlar dil bilimsel açıdan bir tasnife tabi tutulmuş, sonuç olarak komutların öğrencilerin dil seviyelerini belirten kurlara göre dağılımı hakkında bir öneride bulunulmuştur. İncelenen askerî komutların genel itibarıyla söz tasarrufu sayesinde doğrudanlığı ve yaptırım gücünü artırdığı anlaşılmaktadır. Bildirim ve yaptırım aşamalarına ait sözcüklerin yahut genel Türkçede kullanılan eklerin çeşitli kategorilerde kullanılmamış olması emirlerin genel olarak gerek tek kişi yerine bir askerî topluluğa verilmesi gerekse askerî bağlam içerisinde farkında olunması ve söz tasarrufuna gidilmesi gibi sebeplere bağlanmıştır.

Abstract

In addition to learning everyday Turkish, it is crucial for guest military personnel and students to acquire Turkish military terminology, particularly command expressions. These expressions, encountered frequently in daily life during their training in Turkey, must align with their level of linguistic readiness. This learning process extends beyond professional Turkish to include an understanding of superior-subordinate relationships, which are integral to the training process. This study focuses on teaching military commands to guest military personnel and students within the framework of teaching Turkish for specific purposes. It proposes a grammatical classification of military commands and analyzes their distribution according to language proficiency levels. The findings suggest that military commands often emphasize directness and enforce authority through word economy. The omission of words and suffixes commonly used in general Turkish, especially those related to notification and sanction stages, reflects the context-specific nature of military language. Factors such as addressing groups rather than individuals and the necessity for clarity and efficiency in military communication contribute to this unique linguistic structure.

Giriş

Türk dili tarihinde yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi ile ilgili yazılı metinler, günümüzden bin yıl öncesine dayanmaktadır. Kaşgarlı Mahmud’un 1072-74 yılları arasında kaleme aldığı *Dîvânu Lugâti’t-Türk* adlı ansiklopedik sözlük, yazılış amacı açısından bir yabancı dil olarak Türkçe kitabıdır. Çakmak

¹ Millî Savunma Üniversitesi, Ankara, Türkiye. utkuisik@kho.msu.edu.tr

(2014), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihsel yolculuğunu ele aldığı çalışmasında, Dîvânu Lugâti't-Türk'ün yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından öneminden bahsetmiştir. Diğer taraftan ülkemizde özellikle son yıllarda yabancı dil olarak Türkçe öğretimiyle ilgili birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda; öğretimin usulleri, öğrencilerin ihtiyaç analizleri, kültür aktarımı, Türkçe öğretim kitaplarına yönelik öneriler, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde teknolojinin kullanımı gibi pek çok konu üzerinde araştırmalar yapıldığı ve litaretürün her geçen gün farklı boyutlarıyla genişlediği tespit edilmiştir.

Barın (2004) yabancılara Türkçe öğretimindeki temel ilkeleri; yaşayan dilin öğretilmesi, telaffuza önem verme, öğrencilerin bildiği kelimelere dayanarak yeni cümleler kurma, öğrencilere öğrendiklerini uygulama imkânı verme, herkese eşit söz hakkı tanıma, öğrencinin kendini yazılı ve sözlü ifade edebilmesi, dil ile birlikte kültürün verilmesi, hem bireysel hem de grupla birlikte gerçekleştirilen çalışmalara gereken ölçüde yer verilmesi, dersi sıkıcı olmaktan kurtaracak çeşitli uygulamalara yer verilmesi, öğretilmeyenlerin sorulmaması, öğrencinin öğreneceği kadar bilgi verilmesi, öğrencilerin yaptıkları yanlışların anında düzeltilmesi, yöntemin belirlenmesi şeklinde 13 başlık altında açıklamıştır (s. 24-26). Bunlar özel amaçlı dil öğretimi için de geçerli ilkelerdir.

Yabancı dil öğretiminde dili öğrenecek kişilerin amacı oldukça önemlidir. Genel ve özel amaçlar öğrenci ve öğreticilerin izleyecekleri yöntemleri tam anlamıyla etkilemektedir. Genel amaçlı dil öğretiminde genel dil unsurları ve söz varlığının pek çok tema ve belli bir düzen içerisindeki tüm gramerle birlikte öğretilmesi amaçlanırken özel amaçlı dil öğreniminde durum farklıdır. Donesch-Jezo (2012) genel ve özel amaçlı dil öğretimiyle ilgili olarak genel İngilizce öğretimiyle özel amaçlı İngilizce öğretiminin en büyük farkının öğrencilerin dili öğrenme amaçları olduğunu söylemiştir. Özel amaçlı İngilizcede öğrenciler profesyonel olarak çalıştıkları meslekle ilgili dil alanını öğrenmek isterler.

Genel ve özel amaçlı dil öğretiminin en temel farkı özel amaçlı dil öğretiminin belli akademik yahut mesleki ihtiyaçlara yönelik olmasıdır. Böylece dilin geniş söz varlığı içerisinde belli ifadeler ve terminoloji ön plana çıkmaktadır. Genel amaçlı dil öğretimi ve özel amaçlı dil öğretimi özellikleri şu şekilde ayrılır (Woodrow, 2018, s. 23-24, aktaran Kurt, 2021, s. 3-4):

Tablo 1. Woodrow'a (2018) göre genel ve özel amaçlı dil öğretimi farkları

Genel Amaçlı Dil Öğretimi	Özel Amaçlı Dil Öğretimi
Her yaş grubundan öğrenciler vardır.	Genellikle yetişkin öğrenciler oluşur.
Farklı hedefli öğrencilerdir.	Ortak hedefli öğrencilerdir.
Motivasyon düzeyi farklı öğrencilerdir.	Yüksek motivasyonlu öğrencilerdir.
Uzun dönemli kurslar vardır.	Kısa dönemli kurslar vardır.
Öğrenci ihtiyaçları göz önünde bulundurulmayabilir.	İhtiyaç analizi temellidir.
Belli bir odağı yoktur.	Akademik, mesleki ve iş yeri odaklıdır.
Genel bir içeriği vardır.	Özel bir içeriği vardır.
Öğrenciler her seviyeden olabilir.	Öğrenciler genellikle temel bir dil bilgisine sahiptir.
Bütün bir söz varlığına odaklanılır.	Belirli bir söz varlığına odaklanılır.
Bütün bir dil bilgisi sistemine odaklanılır.	Dil bilgisine sınırlı olarak odaklanabilir.
Dil becerilerine eşit derecede odaklanmaya çalışır.	Belirli dil becerilerine odaklanabilir; okuma, yazma vb.
Ülke/bölge bazlı genel metodolojiyi kullanma eğilimindedir.	Bu kurslar konu edindiği alanın metodolojilerinden yararlanabilir.

Özel amaçlı dil eğitimi, akademik ve mesleki dil öğretimi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Akademik dil öğretiminde, öğretilmek istenen dildeki öğrenme kapasitesini artırmak ve bilişsel süreç becerilerini geliştirmektir. Mesleki amaçlı dil öğretimi ise meslek yaşamına atılmamış olan yahut profesyonel kişilerin hedef dilde o mesleği icra edebilmeleri için gerekli olan dil becerilerini geliştirmeyi

amaçlamaktadır. Mesleki amaçlı dil öğretiminde mesleki terimler, mesleki bağlamlara uygun ve iletişime dayalı şekilde öğretilmelidir (Kurt, 2021, s. 4-8).

Mesleki amaçlı dil öğretimi içerisinde yer alan yabancı askerî öğrencilere Türkçe öğretimi, Osmanlı Devleti Dönemi'ne dayanmaktadır. Güleç (2022) yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin askerî boyutunun 18. yüzyıla kadar uzandığını ve bu yüzyılda İngiliz-Osmanlı ilişkilerindeki yoğunluğun İngilizlerin Türkçeyi öğrenme ihtiyacını artırdığını belirtmiştir. 19. yüzyılda ise Almanların aynı şekilde askerî Türkçeyi öğrenme ihtiyacı hissettiğini, İngiliz ve Almanların bu ihtiyacı karşılamak üzere Türkçe öğretim kitapları hazırladıklarını ifade etmiştir (s. 78).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi askerî boyutuyla Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de etkin bir şekilde devam etmiş ve günümüze dek ulaşmıştır. Taştekin (2017, s. 172-73) sivil kurumlarda yabancılara Türkçe öğretiminin daha çok 1990'lı yıllardan itibaren akademik çalışmalara konu olmaya başlarken askerî öğrencilere yönelik bu öğretim faaliyetlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren başladığını ifade etmiş; TSK bünyesinde eğitim gören yabancı uyruklu askerî öğrenciler için "yabancı" yerine "misafir" tabirinin kullanılmasının motivasyonu artırıcı etkisinden bahsetmiştir. Ayrıntılı bilgi için 90'lı yıllarda yayımlanmış eserlere² bakılabilir.

Bu çalışmada özel amaçlı dil öğretimi kapsamında ele alınan mesleki amaçlı Türkçe öğretimi, askerlik mesleği açısından ele alınacaktır. Askerlik mesleğine hazırlanan askerî öğrencilerin üstleri ve astlarıyla iletişimde kritik bir öneme sahip olan askerî komut ifadelerinin yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki rolü oldukça önem arz etmektedir. Komut ifadelerinin morfoloji ve sentaks açısından ele alınması ve analitik yapısının incelenmesi, misafir askerî personel ve öğrencilere öğretim uygulamalarının içerisindeki söz varlığı kümelerine dağıtılması açısından da gereklidir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, "(belirli bir nokta üzerinde) odaklanmada çok metotlu, araştırma problemine yorumlamacı yaklaşımı benimseyen bir yöntemdir" (Denzin ve Lincoln, 1994, s. 15, akt. Alkibay ve Genç, 2017, s. 17). Durum Çalışması ise "bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntem olarak tanımlanmaktadır. Yazara göre durum çalışmaları bir varlığın mekâna ve zamana bağlı tanımlandığı ve özelleştirildiği araştırmadır" (McMillan, 2000, akt. Büyüköztürk vd., 2016, s. 249). Bu çalışmada misafir askerî personel ve öğrenci grubunun mesleki dil olarak Türkçeyi öğrenme süreci ve aynı zamanda emir-komuta içerisinde bulunmaları sebebiyle genel Türkçe ile birlikte askerî komutları da belli bir sistem içerisinde öğrenmelerine yönelik bir inceleme gerçekleştirilmiş, kullanılan komutların Türkçe öğrenme sürecine nasıl dağıtılması gerektiği hakkında fikirler öne sürülmüştür. Askerî komutlar Arat'ın "Özel Amaçlı Türkçe Öğretiminde İhtiyaç Analizi, Materyal Örnekleri ve Terimler Sözlüğü: Askerî Türkçe" adlı tez çalışmasında tespit ettiği maddelere eklemeler yapılarak genişletilmiştir. Elde edilen veriler dil bilimsel tasnife tabi tutulmuş ve bu tasniften yararlanarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenen askerî öğrenci ve personele hangi kurda hangi askerî komutun öğretilmesi gerektiği konusunda bir öneride bulunulmuştur.

² Alyılmaz, C. (1997). *Azerbaycan Türkçesi Türkiye Türkçesi Askerî terminoloji sözlüğü*. K.K.K. Lisan Okulu Yayınları.
Alyılmaz, C., Hesenov, A., & Mustafazade, A. (1995). *Türkiye Türkçesi - Azerbaycan Türkçesi askerî terminoloji anahtar kitabı*. K. K. K. Lisan Okulu Komutanlığı.
Cumakadrov, E., & Alyılmaz, C. (1995). *Türkiye Türkçesi - Kırgız Türkçesi askerî terminoloji anahtar kitabı*. K. K. K. Lisan Okulu Komutanlığı.

Bulgular

Askerî Komutların Özel Amaçlı Dil Öğretimi Açısından İncelenmesi

Türkçede askerî komutların ilk yazılı metinlerden günümüze değin yazılı tanıklarının bulunduğu bilinmektedir. Bu komut ifadeleri gerek kavramsal olarak “emretme”yi gösteren morfolojik yapılarla gerekse söylem içerisinde yapılması emir kipiyle çekimlenen eylemler vasıtasıyla kendisini göstermektedir. Eski Türkçede *yarlıg* sözcüğü “emir, buyruk” anlamını karşılarken “emretmek” eylemi ise *yarlıka-* (Wilkens, 2021, s. 869) fiiliyle belirtilmiştir: *bu iş kılga ilig tilese anı / okıyın yana yarlıkasa mini* “Hükümdar arzu ederse bu işi yapayım / Emrederse tekrar onu davet edeyim.” (KB, 4942), *anı eşidip virutak ilig beg çantallar(ka) yarlıg yarlıkadı bu yagılar kız ... yiti öni etüzlerin bıçıp ... (s)uburganlar ara kemişinler* “Hükümdar Virüdhaka cellatlara emretti: Bu düşman olan kızların vücutlarını yedi parçaya ayırıp ... mezarlar arasına atın!” (Maytr., 5/8-11). Bunun dışında eylemlerin askerî bağlamda emir kipiyle çekimlendiği örneklere de rastlanmaktadır: *sü yorıtdım at alt tidim ak temel keçe ogruklatdım at üze bintüre karıg sökdüm yok(k)aru at yete yadagin ıgaç tutunu agturdum* “Ordu yürüttüm. At in, dedim; Ak Temel (Irmağı’nı) geçerek dönemeçten aşırıttım. At üzerine bindirerek karı söktüm. Atları yedeğe alarak yukarı doğru, yaya olarak ve ağaçlara tutunarak çıkarttım.” (T, 25), *çerigde [b]ir y(a)hşı çeber ir bar irdi anuñ atı tömürdü kagul tegan irdi aña carlıg kıldı kim sen munda kal aç kalık açğundun soñ kel orduga tep tedı mundan aña kalaç at koydı* “Orduda çok yetenekli bir kişi vardı. Onun adı Tömürdü Kagul idi. Ona (şöyle) emretti: ‘Sen burada kal (ve) kapı(yı) aç, açtıktan sonra (tekrar) orduya katıl.’ dedi. Bunun üzerine ona Kalaç adını verdi.” (OKD, 28/9-29/4). Türk dilinin, ilk metinlerinden itibaren askerî terimler ve komutlar açısından sağladığı malzeme metinlerin askerî konular içermesiyle ilişkilidir. Türk dilinin derin tarihî temeli bulunan askerî terimlerinin ve özelde komut ifadelerinin, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen askerî personel ve öğrencilere öğretimi önem arz etmektedir.

Mesleki anlamda özel amaçlı dil öğretiminde, öğrencilerin hâlihazırda icra ettikleri yahut gelecekte sahibi olacakları mesleklerle ilgili söz varlığı, kalıp ifadeler ve diğer dilsel yapıları kısa bir sürede öğrenmeleri esastır. Zira meslek söz konusu olduğunda işlerin aksamaması ve doğru şekilde devam ettirilebilmesi için kısa süre içerisinde yeterli seviyede donanıma sahip olunması gerekmektedir. Kurt (2021, s. 6-7) iş Türkçesi öğretiminde dikkate alınması gereken noktalara değinmiştir. Buna göre; öğretim yaklaşımı bir mesleğe veya iş yerine yönelik olmalı, işle ilgili konuları kapsamalı, kısa süren ve zamanı etkin kullanan bir öğretim yaklaşımı benimsenmeli, iletişimsel becerileri geliştirmeye yönelik olmalı aynı zamanda hedef dilin genel amaçlı öğretimiyle de kesişmesinin yanı sıra mesleğin icra edileceği mekânlarda da bu öğretim gerçekleştirilmelidir. Zamanın etkili kullanılması ilkesi gereğince özellikle Türkiye’de eğitim alan askerî öğrencilerin belli bir süre içerisinde askerî nizama ayak uydurabilmesi için askerî komutların ilk aşamadan itibaren öğretilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen askerî öğrenciler, bir nizamiye içerisinde bu kursları aldıklarında aynı hedef dil ve mesleki mekân paydasında buluşmuş olmaktadır. Bu durum elbette dilin mesleki ortam ve kültür içerisinde öğretilmesi açısından büyük olanaklar sağlamaktadır. Askerlik mesleğini ve hedef dili aynı anda öğrenmek, avantajları yanında zorlukları da beraberinde getirmektedir. Genel Türkçenin öğrenimi sürerken askerî bağlamlarda başlayan iletişime yönelik dil becerisi, bir ihtiyaç hâlini almaktadır. Arat, “Özel Amaçlı Türkçe Öğretiminde İhtiyaç Analizi, Materyal Örnekleri ve Terimler Sözlüğü: Askerî Türkçe” adlı yüksek lisans tezinde askerî öğrencilere uygulanan anketler vasıtasıyla bir ihtiyaç analizi yapmıştır. Yapılan anket neticesinde, Türkçe öğrenmeye devam eden yabancı uyruklu askerlerin dilsel etkinlikleri arasındaki yanıtların; “mesleğimle ilgili sorular sormak ve sorulan sorulara cevap vermek”, “askeriyede görevli

personel ile konuşmak”, “televizyonda bir meslektaşım veya üstüm ile konuşmak” gibi askerî personelle konuşma üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Arat, 2022, s. 67). Bu durum bize emir altındaki askerî öğrencilerin üstleri de dâhil olmak üzere askerî personelle sıklıkla muhatap olduklarını göstermektedir.

Belcher (2006) özel amaçlı dil öğretimini “problem çözen” ve “amaca yönelik” bir yaklaşım olarak ele almış ve dili belli bağlamlarda kullanmanın önemine dikkat çekmiştir (aktaran Kurt 2021, s. 3). Dilin bağlama uygun olarak öğretilmesi özellikle ast ve üst ilişkisindeki kuralların önceden nezaket ve saygı çerçevesinde belli olduğu askerlik gibi meslek dallarında dilin mesleki ihtiyaçları en pratik şekilde karşılaması açısından oldukça fayda sağlamaktadır. Bu durum askerî öğrencilerin ast ve üstleriyle girecekleri diyaloglarda komutların doğru şekilde algılanması veya astlara iletilmesi için komut ifadelerinin emir-komuta bağlamı içerisinde öğretilmesi gerekliliğini de göstermektedir.

Askerî komutlar genel olarak iki aşamada gerçekleşmektedir. Bunların ilki eylemin yapılacağı tarzı veya yönü gibi özelliklerini asta belli eden bildirim, ikincisi ise bildirim verdiği bilgiye uygun bir şekilde yapılması gereken fiili veya bulunulması gereken durumu ortaya koyan yaptırım aşamasıdır. Bildirim ve yaptırım sözlerinin doğrudanlığı, muhatap konumdaki astların emri doğru, açık ve net şekilde algılanması ve aynı zamanda muhatap üzerindeki harekete geçirici edimsel gücü artırmak için kritik öneme sahiptir. Bu sebeple bildirim ve yaptırım aşamasındaki sözlerin olabildiğince kesin, sade ve doğrudan olması gerekmektedir.

Arat’ın (2022, s. 270) Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak oluşturduğu askerî komutlar listesinde 107 madde başı bulunmaktadır. Bu listenin Türkçe kısmı şu şekildedir:

Tablo 2. Arat’ın (2022) Türkçe askerî komutlar listesi

Adi adım!	Ateş!	Ateş kes!
Ateşle beni kuru!	Ayakta nişan vaziyeti!	Beni takip edin!
Bomba at!	Bölük dur!	Dağılın!
Dikkat!	Dirsek temas aralığı!	Esas duruş!
Fırlat, at, ateş!	Geriye dön!	Hazır ol!
İleri!	Kalk, dikkat! (komutan girince)	Koşar adım marş!
Mevzi al!	Nişan al! (tabancayla)	Otur!
Oturarak nişan vaziyeti!	Rahat ol! (yerinde)	Rahat!
Safta toplan!	Sağa bak!	Sağa dön!
Sağdan hizaya gel!	Sağdan say!	Sağdan yürüyüş kolu, sağa çark!
Selam!	Selam dur! (silahlı)	Selam dur (tüfeksiz), ileri bak!
Silah al (tut)!	Silah as!	Silah boşalt!
Silah çat! Silah doldur!	Silahını omuza as!	Sola bak!
Sola dön!	Soldan yürüyüş kolu, sola çark!	Sök!
Süngü tak!	Tam siper! Toplan!	Tören geçişi!
Yerinde say!	Yürüyüş kararı!	Vuruşma vaziyeti al!
Açıl!	Uygun adım marş!	İstikamet sağ!
İstikamet sol!	Ördek yürüyüşü!	Komutan sağda!
Komutan solda!	Koğuş kalk!	Koğuş yat!
Asker teknil ver!	Şınav vaziyeti al!	Emredin komutanım!
Emredersiniz komutanım!	Tüfeği emniyete al!	Kırma kolu çek!
İleri!	Silah başına!	Tüfek al!
Sıraya dizil!	Mesafeyi kuru!	Atışı bekle!
Hedefi bekle!	Başını kuru!	Başını ört!
Arkaya!	Hazırla! Harekete getir!	Sürün!
İmtihan egzersiz!	Manga sola açıl!	Manga sola yanaş!
Manga sağa yanaş!	Manga sağa açıl!	Yarım sola dön!
Yarım sağa dön!	Yatarak atış vaziyeti al!	Diz üzerinde atış vaziyeti al!
Silah arkaya!	Silah omza!	Sola bak hizaya gel!
Sağa bak hizaya gel!	Kayıışı çek!	Zinciri çöz!
Dağıl!	Gaz maskesini tak!	Gaz maskesini çıkar!

Gaza karşı muharebeye hazırlan!	Dört kol nizamı ol!	Dörder dörder sıralan!
İkili sıralı saf ol!	Muayene vaziyeti al!	Kurma kolu çek! Bağla!
Dirsek temas aralığı, hizaya gel!	Çift kol aralığı, hizaya gel!	İstirahat et!
Araç bin!	Yatarak hava hedefine nişan vaziyeti al!	Şarjör çıkart!
Sağdan sayarak tetik düşür!	Şarjör tak!	

Arat'ın ayrıntılı listesi askerî komutların derli toplu görünümü açısından oldukça faydalıdır. Bu tablo başka askerî komutlar da eklenerek genişletilebilir; araç in, atış serbest, cephe pozisyonu al, cephe vaziyeti al, çök, çömel, ensede kaybol, kep çıkar, kıta dur, marş marş, marş, normal adım marş, pim çek bomba at, rahatta dinle, tören rahat, tüfek çatılacak çat, tüfek omza, yürüyüş kararı sayılacak say.

Askerî Komutların Dil Bilgisel Tasnifi

Askerî öğrencilerin, okullarda gerek akademik ve askerî eğitimler esnasında gerekse diğer günlük aktiviteleri sürecinde alacakları komutlar, edinmiş oldukları Türkçe birikimine uygun olduğu takdirde daha rahat kavranacaktır. Bu hazır bulunuşlukla kullanılan, duyulan, öğrenilmesi gereken komutların uyumlu olması, askerî öğrencinin bu komutları dil seviyelerine uygun olarak öğrenebilmesi ile mümkündür. Dolayısıyla ele alınacak askerî komut listesi, dil bilgisel olarak kolaydan zora ilkesi gereğince: İsimden Oluşanlar, Basit Emir Fiilinden Oluşanlar, “İsim + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar, “İsim + (Eksiltili Fiil)” Dizilimiyle Oluşanlar, “Hitap + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar, “İsim + Hâl Eki + (Eksiltili Fiil)” Dizilimiyle Oluşanlar”, Ek Fiil İçerenler, “Fiil + Gelecek Zaman + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar, Zarf İçerenler, İsim-Fiil İçerenler, Sıfat-Fiil İçerenler, Zarf-Fiil İçerenler, Dönüşlü Fiil İçerenler ve Ettirgen Fiil İçerenler olmak üzere 14 kategoriye ayrılabilir.

İsimden Oluşanlar

Bu komut ifadeleri yalnızca bir isim veya isim grubundan oluşmaktadır. İfadenin yapısı gereği eksiltili bir fiil unsuru bulunmamaktadır. Bir eylemden ziyade komutla birlikte ani bir biçimde, bir durumda bulunmayı ifade etmektedir. Burada herhangi bir eylemin olmayışı ve bir durum bildirilmesi komutla birlikte istenen duruma geçişin süratine işaret etmektedir: “Dirsek temas aralığı!”, “Esas duruş!”, “İmtihan egzersiz!”, “Tören geçişi!”, “Tören rahat!”. Bazı kişi adları da askerî terim olarak kullanılabilir. Ç(a)b(1)ş > ... > çavuş.

Basit Emir Fiilinden Oluşanlar

Basit emir fiilleri doğrudan doğruya komutun yaptırım kısmını içeren tıpkı isim + eksiltili fiil kategorisinde olduğu gibi komutun bir aşamasını eleyerek sadeleştirildiği ifadelerdir. Bu tarz tek aşamalı komutlar arasında edimsel güç, her ne kadar bağlama ve şartların zorluğuna göre değişse de isim + eksiltili fiil kategorisinde daha güçlü olmalıdır. Zira bu kategoride bildirim gerçekleşir ancak yaptırım söylenmemesine rağmen ast konumdaki kişilerden gerçekleştirilmesi beklenir. Gerçekleştirilmesi istenen şeyin söylenmeye lüzum görülmeden talep edilmesi, bunun zaten farkında olma zorunluluğuna da işaret etmektedir. Dolayısıyla isim + eksiltili fiil kategorisinin, basit emir fiillerinden daha zorlayıcı bir edimsel güce sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Kategoride ele alınan komutlar arasında ilginç bir sözcük bulunmaktadır. “Marş!” komutu bu kategorideki fiiller arasında en bilinenlerindedir. Fransızca *marcher* ‘yürümek, gitmek, ilerlemek’ ve *marche* ‘yürüyüş’ (Saraç, 2002, s. 871) sözcüğünün dilimize geçmiş hâli olan *marş* “yürü” emri olarak kullanılmaktadır. Sözcüğün kaynak dilde fiil olarak kullanılması da göz önüne alındığında aslında sözcüğün bir isim değil fiil olarak değerlendirilmesi ve basit emir fiilleri kategorisine alınması mümkün

görülmektedir. Sözcüğün “Marş marş!” şeklinde ikilemeli kullanımının aynı zamanda anlamı pekiştirerek “Koş!” anlamına geldiği de bilinmektedir. Basit emir fiilinden oluşan komutlar şu şekildedir: “Çök!”, “Çömel!”, “Dağıl!”, “Dağılın!”, “Emredersiniz komutanım!”, “Emredin komutanım!”, “Fırlat, at, ateş!”, “Hazırla! Harekete getir!”, “Hazır ol!”, “İstirahat et!”, “Marş!”, “Marş marş!”, “Otur!”, “Sök!”.

“İsim + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar

Komutlar içerisinde isim + fiil kategorisi, belirtme hâl eki almamış nesneli biçimleri göstermektedir. Bağlam gereği nesnenin belli veya tek olması durumunda dahi genelleşmiş nesnelere kullanım komutların hem kitlesel oluşuyla hem de belirtme hâl eksiz biçimde doğrudanlık ve edimsel gücü yansıtmasıyla ilişkilidir. Bildirim kısmında hâl eklerinin gündelik yaşamla çelişmesine rağmen istikrarlı bir biçimde kullanılmaması askerî komutların geleneksel bir özelliğidir. Nitekim Tunyukuk Yazıtı’nda da askerlerinin atlardan inmesini emreden Tunyukuk’un “atın in” yerine “at in” (T, 25) şeklinde verdiği komut bu geleneği göstermektedir.

İsim + Fiil dizilimiyle oluşan askerî komutlar şu şekildedir: “Araç bin!”, “Araç in!”, “Ateş kes!”, “Bomba at!”, “Cephe pozisyonu al!”, “Cephe vaziyeti al!”, “Dört kol nizamı ol!”, “İkili sıralı saf ol!”, “Kurma kolu çek! Bağla!”, “Mevzi al!”, “Muayene vaziyeti al!”, “Nişan al!”, “Pim çek, bomba at!”, “Selam dur!”, “Silah al!”, “Silah as!”, “Silah boşalt!”, “Silah çat! Silah doldur!”, “Süngü tak!”, “Şarjör tak!”, “Şınav vaziyeti al!”.

“İsim + (Eksilteli Fiil)” Dizilimiyle Oluşanlar

Bu yapıdaki komutlarda bildirim aşamasından sonra gelen yaptırım aşaması eksik bırakılmıştır. Emirlerin kısa, net ve açık olması özelliği ile sözcük tasarrufuna gidildiği ve bu tasarrufun doğrudanlığı sağlayacak şekilde edim gücünü artırdığı söylenebilir. “Adi adım” komutunda marş “yürü” fiili eksilteli olarak kullanılmıştır. Yürüyüş kararı komutunda *say-* fiili eksiltelidir. Selam komutunda yaptırım aşamasının *dur-* fiili olması gerekirken burada eksilteli bir yapının tercih edilmesiyle doğrudanlık artmıştır. “Adi adım!”, “Ateş!”, “Dikkat!”, “İleri!”, “Ördek yürüyüşü!”, “Rahat!”, “Selam!”, “Silah başına!”, “Yürüyüş kararı!”.

“Hitap + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar

Bu kategorideki komutlar aslında basit fiil çekimine hitap sözlerinin eklenmiş hâlidir. Bildirim aşamasının hitap olmasının, eylemin yapılma biçimi, kullanılacak materyal ve benzeri bilgidan ziyade dikkat çekmek ve yaptırım aşamasının edimsel gücüne katkı sağlamak gibi işlevleri vardır. Bu komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Asker tekmi! ver!”, “Bölük dur!”, “Kıta dur!”, “Koğuş kalk!”, “Koğuş yat!”.

“İsim + Hâl Eki + (Eksilteli Fiil)” Dizilimiyle Oluşanlar

Bu kategorideki komutlar, özellikle birden farklı hâl eki alan yapılar için diğer kategorilere göre daha karmaşık bir söz dizimine sahiptir. Bu analitik yapıda nesnelere, durumların vb. kavramları ifade eden isim kökenli sözcüklerin eylemlerle ilişkisiyle karşı karşıya kalan misafir askerî personel (MAP) ve misafir askerî öğrenci (MAÖ) Türkçe fiillerin mantığını da çözmeye başlamaktadır. Hâl eklerinin fiillerle ilişkisinin kavratılması sürecinde de listedeki komutlardan faydalanılabilir. Bu dizilimle oluşmuş fiiller şu şekilde sıralanabilir: “Arkaya!”, “Atışı bekle!”, “Ayakta nişan vaziyeti!”, “Başını koru!”, “Başını ört!”, “Beni takip edin!”, “Çift kol aralığı, hizaya gel!”, “Dirsek temas aralığı, hizaya gel!”, “Diz üzerinde atış vaziyeti al!”, “Ensede kaybol!”, “Gaz maskesini çıkar!”, “Gaz maskesini tak!”, “Gaza karşı muharebeye hazırlan!”.

“Geriye dön!”, “Hedefi bekle!”, “Kayışı çek!”, “Manga sağa yanaş!”, “Manga sola yanaş!”, “Mesafeyi koru!”, “Rahatta dinle!”, “Safta toplan!”, “Sağa bak!”, “Sağa bak hizaya gel!”, “Sağa dön!”, “Sağdan hizaya gel!”, “Sağdan say!”, “Sıraya dizil!”, “Silah arkaya!”, “Silah omza!”, “Silahını omuza as!”, “Sola bak!”, “Sola bak hizaya gel!”, “Sola dön!”, “Soldan yürüyüş kolu, sola çark!”, “Tüfeği emniyete al!”, “Tüfek omza!”, “Yarım sağa dön!”, “Yarım sola dön!”, “Yerinde say!”, “Zinciri çöz!”.

Ek-Fiil İçerenler

Komutlar, Türk dilinin pratikleştirme ve söz kısaltma kabiliyetinin sonuna dek kullanıldığı bir alandır. İsim cümleleri şeklinde ortaya çıkan ek-fiil yapısındaki komutlarda, geniş zaman bildiren ek, komutların doğası gereği söz kısaltma açısından kullanılmamaktadır. Ek-fiilli isim parçasının burada yaptırım aşamasını temsil ettiğini söylemek gerekir. Ek-fiil içeren komutlar şöyle sıralanabilir: “Atış serbest!”, “İstikamet sağ!”, “İstikamet sol!”, “Komutan sağda!”, “Komutan solda!”.

“Fiil + Gelecek Zaman + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar

Komut ifadeleri arasında en ilginç yapıda olanlardan birisi de gelecek zamanlı çekimin ardından kullanılan emir ifadesidir. Burada bildirim aşaması gelecek zaman çekimli fiil cümlesinden oluşmaktadır. Bildirim ve yaptırım aşamalarında aynı fiilin kullanımı diğer kategorilerdeki sözcük tasarrufu vasıtasıyla zorlayıcı gücü artırma anlayışına zıt düşmektedir. Burada fazladan sözcük sarfiyatında bulunmanın sebebi, ritmik hareketlerin topluca bir düzen içerisinde aynı anda başlaması yahut aynı anda yapılması gereken bir hamlenin düzenli bir şekilde icra edilebilmesi için olmalıdır. Burada hareketin aynı anda yapılması için sözcük tasarrufu anlayışından vazgeçilmektedir. Bu komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Tüfek çatılacak çat!”, “Yürüyüş kararı sayılacak say!”.

Zarf İçerenler

Yaptırım aşamasını temsil eden fiilin gerçekleştirilme yönü ve tarzının bildirildiği bu komutlar içerisinde “Ateşle beni koru!” içerisinde “ile” edatını barındırması dolayısıyla farklılaşmaktadır. Zarf içeren bu komutları öğretim sürecinde “ile” edatının işlevleri ve ayrı veya bitişik yazılma biçimlerinden bahsedilmelidir. Zarf içeren komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Ateşle beni koru!”, “İleri bak!”, “Normal adım marş!”, “Uygun adım marş!”.

İsim-Fiil İçerenler

İsim-fiil barındıran komutlarda, isim-fiil yapısının incelenen söz grupları içerisinde isim tamlamasının tamlayanı pozisyonunda olduğu görülmektedir. İsim-fiil içeren askerî komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Kurma kolu çek! Bağla!”, “Sağdan yürüyüş kolu, sağa çark!”, “Vuruşma vaziyeti al!”.

Sıfat-Fiil İçerenler

Bu kategoride yalnızca bir komuta rastlanmıştır. “Koşar adım marş” komutunda bildirim aşamasını tarif eden sıfat-fiil, yaptırım aşamasını oluşturan ise harekete geçirici “ilerle, yürü” anlamındaki *marş* sözcüğüdür. Sıfat-fiil içeren askerî komut olarak “Koşar adım marş!” tespit edilmiştir.

Zarf-Fiil İçerenler

Tespit edilen örneklerde bu kategoriye giren komutlarda kullanılan zarf-fiillerin, atış öncesinde atışın gerçekleştirilme tarzını bildirdiği görülmektedir. Bu komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Oturarak nişan vaziyeti!”, “Yatarak atış vaziyeti al!”, “Yatarak hava hedefine nişan vaziyeti al!”.

Dönüştü Fiil İçerenler

Dönüştü komut ifadelerinin bir askerî topluluğun, genellikle, hep birlikte belirli bir şekil düzenine geçmesi için kullanıldığı görülmektedir. Ele alınan “Sürün!” komutu bireysel olarak gerçekleştirilmesi gereken bir komutken diğerleri topluca belli bir şekle geçilmesini talep eden komutlardır ve komutu alan özne burada tek tek askerlerden ziyade tek bir varlık olarak görülen topluluktur. Bu tarz bir komutu kullanmak, topluluğu tek bir vücut olarak tanımlamakla mümkündür. Bu komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Açıl!”, “Dörder dörder sıralan!”, “Manga sağa açıl!”, “Manga sola açıl!”, “Sürün!”, “Tam siper! Toplan!

Ettirgen Fiil İçerenler

Bu kategoride değerlendirilen komutlar, bir nesnenin askerî öğrenci veya personel için kullanımı ile ilgilidir. Burada da isim + fiil kategorisinde olduğu gibi nesnelerin belirtme hâl eki almadan kullanımı söz konusudur. Ettirgen fiil içeren askerî komutlar şu şekilde sıralanabilir: “Kep çıkar!”, “Sağdan sayarak tetik düşür!”, “Şarjör çıkar!”.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Askerî komutlar, dil kullanımı esnasındaki pratikliği sağlaması açısından bazı örneklerde hâl eksiz, bazılarında fiilsiz olarak kurgulanmıştır. Bu açıdan askerî komutlar Türk dilinin pratikleştirme ve söz kısaltma kabiliyetinin kullanıldığı bir alandır.

Bildirme ve yaptırım şeklinde tasarlanan komutlar dil bilgisel olarak ele alındığında bildirme aşamasının genellikle bir nesne veya tarz bildiren sözcükten oluştuğu, yaptırım aşamasının ise bir fiilden yahut fiil eksiltili ise ifade edilmeyen ancak farkında olunan fiilin asıl istemi durumundaki sözcükten oluştuğu görülmektedir.

Günlük iletişimin bir an önce en temel seviyeden itibaren kalıp ifadelerle başlatılmasının yanı sıra askerî ortamın getirdiği iletişim bağlamının da söz konusu seviyeden itibaren kazandırılması, personelle iletişimin olabildiğince erken ve hızlı ilerleyecek şekilde mesleki dil açısından da başlatılması gerekmektedir.

Hazırlık öğrencileri içerisinde Türk ülkelerinden gelenlerle ilk kez Türkçeye maruz kalacaklar arasında ayırım yapılmalıdır. Türk devletlerinden gelen MAP ve MAÖ’ye karmaşık yapılar daha erken verilebilirken Türk devletleri dışından gelen MAP ve MAÖ için bulunduğu kur ve seviye göz önünde bulundurularak, daha yavaş bir geçişle aktarılmalıdır. Komutların kavratılması için seçmeci yöntem tercih edilebilir.

Askerî komutların dil öğrenimi açısından kolaydan zora ilkesi gereğince belli bir sıra ile öğretilmesi uygun olacaktır. Buna göre dil bilgisi temelinde oluşturulan sınıflandırma içerisinde; İsimden Oluşanlar, Basit Emir Fiilinden Oluşanlar, “İsim + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar, “İsim + (Eksiltili Fiil)” Dizilimiyle Oluşanlar, “Hitap + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar, “İsim + Hâl Eki + (Eksiltili Fiil)” Dizilimiyle Oluşanlar, Ek Fiil İçerenler başlıkları altında değerlendirilen askerî komutlar A1 seviyesinde; “Fiil + Gelecek Zaman + Fiil” Dizilimiyle Oluşanlar ve Zarf İçerenler A2 seviyesinde; İsim-Fiil İçerenler, Sıfat-Fiil İçerenler ve Zarf-Fiil İçerenler kategorilerine giren komutlar B1 seviyesinde; Dönüştü Fiil İçerenler ve Ettirgen Fiil İçerenler başlıklarındaki komutlar ise B2 seviyesinde söz varlığına dâhil edilebilir.

Kaynaklar

- Ağca, F. (2019). *Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Alkibay, S., & Genç, C. (2017). Üç boyutlu marka ve tescile yönelik uygulamalar. *JRTR*, 4(2), 13-29.
- Alyılmaz, C. (1997). *Azerbaycan Türkçesi Türkiye Türkçesi askerî terminoloji sözlüğü*. K.K.K. Lisan Okulu Yayınları.
- Alyılmaz, C. (2013). Karı Çor Tigin yazıtı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 1-61.
- Alyılmaz, C., Hesenov, A., & Mustafazade, A. (1995). *Türkiye Türkçesi - Azerbaycan Türkçesi askerî terminoloji anahtar kitabı*. K. K. K. Lisan Okulu Komutanlığı.
- Arat, E. (2022). *Özel amaçlı Türkçe öğretiminde ihtiyaç analizi, materyal örnekleri ve terimler sözlüğü: askerî Türkçe* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Arat, R. R. (2008). *Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig*. Kabalıcı.
- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe öğretiminde ilkeler. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (1), 19-30.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cumakadırov, E., & Alyılmaz, C. (1995). *Türkiye Türkçesi - Kırgız Türkçesi askerî terminoloji anahtar kitabı*. K. K. K. Lisan Okulu Komutanlığı.
- Çakmak, C. (2014). Yabancılara Türkçe öğretiminin tarihçesine genel bir bakış denemesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 167-182.
- Donesch-Jezo, E. (2012). English for specific purposes: What does it mean and why is it different from teaching general English?”, https://www.researchgate.net/publication/308914571_English_for_Specific_Purposes_What_does_it_mean_and_why_is_it_different_from_teaching_General_English
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. Dergâh.
- Güleç, F. (2022). Özel amaçlı dil öğretimi: misafir askerî personele Türkçe öğretimi örneği. *Edebiyat Bilimleri*, (1), 65-89.
- Kurt, V. (2021). Yabancılara özel amaçlı Türkçe öğretimi bağlamında iş Türkçesi: tanımlar ve sınırlıklar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 1-9.
- Saraç, T. (2002). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*. Adam.
- Taştekin, A. (2017). Türk Silahlı Kuvvetleri uygulamaları bağlamında anadili Türkçe olmayanlara Türkçe öğretimi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 171-183.
- Tekin, Ş. (2019). *Maytrısimit*. Türk Dil Kurumu.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen*. Universitätsverlag Göttingen.

Extended Abstract

Foreign language instruction is generally divided into two main categories: general-purpose and specific-purpose. While general-purpose language teaching covers grammar, general vocabulary, and diverse themes and contexts, specific-purpose language teaching focuses on specialized topics, vocabulary, and contexts tailored to the learners' needs and objectives. Teaching Turkish to military students falls under the category of specific-purpose language instruction, combining general Turkish with military-specific terminology and contextual language use.

For guest military personnel and students, it is essential to learn Turkish military terminology, particularly command phrases that align with their readiness levels and are frequently encountered during their training in Turkey. Beyond acquiring professional Turkish vocabulary, this process involves understanding the hierarchical relationships integral to the military training environment. This study addresses the teaching of military commands within specific-purpose Turkish instruction, proposing a grammatical classification of commands and recommendations for their inclusion at various language proficiency levels. The study categorizes military commands critical to both daily and professional interactions for military students learning Turkish as a foreign language, aiming to make the learning and application of these commands more accessible. A qualitative research design was adopted to classify military commands morphologically and syntactically, and to determine the linguistic structures appropriate for each language proficiency level.

In addition to the 36 military commands identified in Arat's thesis, 18 additional commands were included in this study, resulting in a total of 54 linguistic structures examined across 14 language categories. The analysis revealed that the brevity of military commands enhances their directness and authority. Military commands typically consist of two stages: (1) the preparatory command, which provides information about the characteristics of the action, such as how or in which direction it should be executed, and (2) the command of execution, which specifies the action or position to be taken based on the preparatory command. The omission of certain words or suffixes commonly used in general Turkish during these stages reflects the context-specific nature of military language, emphasizing brevity and clarity, as commands are generally issued to groups rather than individuals.

To facilitate language acquisition, military commands should be taught sequentially, progressing from simple to complex structures. The study classifies commands into categories based on their grammatical structures. Commands under "Noun-Based Commands," "Simple Imperative Verb Commands," "Noun + Verb Constructions," "Noun + (Elliptical Verb) Constructions," "Address + Verb Constructions," "Noun + Case Suffix + (Elliptical) Verb Constructions," and "Commands with Auxiliary Verbs" are suitable for the A1 level. Commands with "Verb + Future Tense + Verb" constructions and "Commands with Adverbs" are recommended for the A2 level. Commands involving noun-verbs, adjective-verbs, and adverbial verbs are appropriate for the B1 level, while commands with reflexive and causative verbs can be incorporated at the B2 level. This classification provides a structured approach to teaching military commands in Turkish, ensuring that military students develop the linguistic competence necessary for effective communication in their training and professional contexts.

Kısaltmalar Tablosu

Kısaltma	Eser Adı
KB	Kutadgu Bilig
Maytr.	Maytrisimit
OKD	Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı
T	Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları